

M. Abysova

INFORMAL COMMUNICATION IMPACT ON THE PROJECT THINKING DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF SOCIAL PROJECT WORK

Introduction. Recently, there has been an increased interest in the communication of social projects in various spheres of the life of the state and society. **The aim** of the article is to analyze the role of informal communication in the development of project thinking in the context of social project work. **The research tasks** are to reveal the specifics of project thinking; investigate the specifics of social object projecting; to analyze the potential of informal relations for the development of project thinking aimed at the social project. **Research method** is interdisciplinary. Publications studying the research problem are arranged into several groups devoted to: 1) the theory of communication; 2) the analysis of the specifics of social projecting; 3) informal communications as a social phenomenon. **Research results.** Social project can be defined as a well-founded organization of social relations in various spheres that meets the given requirements being realized in the near or distant future. The complexity of social projects put forward special requirements for project thinking, which has normative and prospective orientation aspects. The shortcomings of a prospective orientation process is often related to the subjective factor of those who develop and implement the project. Informal communication of employees, objectively manifested in the nature and manner of their professional interaction, create opportunities for stimulating creative potential, introducing innovative solutions. Forms of manifestation of informal interorganizational communications are myths, legends, traditions, rituals, circulating rumors. Each of these manifestations is important and carries a different function. **Discussion.** A type of informal communication – team relations – seem to be promising for project work. **Conclusions.** The communicative structure of the project goes beyond the formal-hierarchical relations of participants and takes the characteristics of a social network that unites people involved in the project. The contribution of informal communication in projects is related to the search for non-standard, innovative solutions, since informal communications create conditions for self-regulation of processes and relationships in the team, in which it is easier for participants to exchange ideas, thoughts, and knowledge. Due to the absence of strict formalized regulations within the framework of informal communication, the creative potential of employees is revealed, as well as the approval of changes with further consolidation in the formal structure or interaction. Management of informal communication in the form of rumours, gossip, traditions, rituals, corporate myths and legends is a necessary component of the system of measures to improve the effectiveness of project interaction.

Keywords: *informal communication, social project, project thinking.*

УДК 316.324.8:002.1

Л. В. Броннікова

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: ПРОГНОЗИ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ І РЕАЛЬНІСТЬ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
ORCID ID: 0000-0002-7706-4163

Анотація. *Стаття присвячена аналізу образу сучасного суспільства, який було сформовано на основі чисельних спроб концептуалізації інформаційного суспільства наприкінці ХХ ст. Осмислення нових феноменів і характеристик суспільного життя інформаційної доби здійснено разом із зіставленням прогнозів відомих західних учених. Зазначено, що оптимістичні прогнози щодо забезпечення у майбутньому всезагального добробуту і соціального порядку завдяки використанню технологічних інновацій співіснують у філософській літературі із передбаченнями різноманітних загроз, викликів і негативних тенденцій.*

Ключові слова: інформація, мережеве суспільство, інформаційне суспільство, інформаційні технології, технократичний детермінізм.

Вступ

Десятиліття пройшли з тих пір, як учені різних країн почали застосовувати до визначення соціальної реальності назву «інформаційне суспільство». Прогноз розвитку цивілізації у напрямку інформаційного суспільства виявився загалом правильним. Але весь цей час триває критика предикату «інформаційний». Річ у тім, що поняття «інформація» залишається нечітким, його використовують інтуїтивно, наповнюють різними сенсами в різних сферах життя і пізнання.

На перших сторінках свого хрестоматійного твору «Теорії інформаційного суспільства» Ф. Уєбстер висловлює сумнів у тому, що нове інформаційне суспільство вже виникло. Він також ставить питання: чи є це суспільство абсолютно новим, чи все ж таки минуле вплинуло на сучасний розвиток? Автори численних концепцій інформаційного суспільства акцентують увагу на різних його особливостях. У той же час дослідники дійшли згоди у визнанні тих можливостей, що їх відкривають сучасні інформаційно-комунікаційні технології (далі – ІКТ).

За час, що пройшов від появи основних парадигм інформаційного суспільства, далеко не всі його характеристики виявилися універсальними. До того ж в уявленнях про інформаційне суспільство переплітаються риси реальності та ідеалу. Саме тому нові ознаки сучасної життєдіяльності соціуму вимагають уточнення. Адже ми прагнемо розуміти світ, у якому живемо, та його складові. З іншого боку, як категорично висловила Н. Кушакова-Костицька, «розвиток інформаційного суспільства залишається безальтернативно задекларованим на правовому, законодавчому та світоглядному рівні» (Кушакова-Костицька 2019).

Кардинальні зміни в суспільстві епохи глобальної інформаційної революції, стали предметом вивчення багатьох сучасних західних науковців (З. Бауман, Ю. Габермас, Д. Лайон, М. Кастельс, Ф. Уєбстер), а також вітчизняних філософів (Л. Дротянко, В. Онопрієнко, О. Дзьобань, Н. Кушакова-Костицька та ін.).

Мета дослідження

Метою статті є спроба зіставлення рис, характеристик, феноменів сучасного інформаційного суспільства з тим образом соціуму, який було сформовано в останні десятиліття ХХ століття на основі чисельних концепцій інформаційного суспільства.

Методологія дослідження

Методологічною основою дослідження є комплекс філософських та загальнонаукових методів, що забезпечує аналіз процесів, які відбуваються у сучасному соціумі, та визначення напрямків їхнього подальшого розвитку. У статті також застосовані соціокультурний, системний та синергетичний підходи. Синергетика пропонує міждисциплінарну методологію для розуміння властивостей динаміки самоорганізації в культурі та соціумі, і, у такий спосіб, допомагає досліджувати нелінійні, складні процеси, що відбуваються у сучасному соціокультурному середовищі.

Результати

Ф. Уебстер зазначає на початку своєї праці «Теорії інформаційного суспільства», що поняття «інформаційне суспільство» покритися безліччю припущень і гіпотез щодо того, що змінилося і продовжує змінюватися, і як ці зміни здійснюються (Webster 1995). Але в наш час є очевидним, що інформаційна епоха з проєкту стала реальністю. Ми спробуємо зіставити прогнози авторів концепцій інформаційного суспільства, створені наприкінці ХХ століття, з характеристиками сьогоденного соціуму. Технологічні зміни, про які так багато писали ще з часів мікроелектронної революції 1980-х років, тривають. У виробництво і повсякденне життя людей швидко впроваджуються, а також постійно оновлюються, телекомунікаційні та комп'ютерні технології. Це змушує філософію аналізувати не тільки технології, а й людину, яка створює, використовує ці технології і, у такий спосіб, трансформує себе та матеріальний і духовний світ навколо.

Дійсно, Ф. Уебстер писав 30 років тому про трансформацію сфери зайнятості, про переворот в освіті, переоцінку демократії. Все це відбулось завдяки інформаційній революції. «Кількісні зміни в сфері інформації призвели до появи якісно нового типу соціального устрою – інформаційного суспільства» (Webster 1995). Для того, щоб уникнути тривіальних висновків, Ф. Уебстер наполягає на тому, що зрозуміти тенденції розвитку інформації можна лише з урахуванням історії розвитку капіталізму та його ознак. На його думку, ті, хто пояснюють явище інформатизації в термінах історичної спадкоємності, мають рацію, адже дозволяють нам краще досягнути роль інформації в сучасному світі. Аналізуючи теорії Г. Шиллера, Ю. Хабермаса і Е. Гіденса, Ф. Уебстер зазначає, що акцент у їхніх дослідженнях зроблено на інформатизації способу життя людей, і цей процес триває вже декілька століть. Автори інших теорій – Д. Белл, Л. Хіршхорн, Д. Ваттімо, М. Поттер – наполягають не на спадкоємності, а на зламі, трансформації, що зумовили перехід до принципово іншого суспільства. На чиему боці в цих підходах стоїть Ф. Уебстер? Він вважає, що спадкоємність переважає кардинальні зміни.

Очевидно, що визнання зростання кількості інформаційних технологій, збільшення інформації, що виробляється, кількість мереж тощо без урахування соціального змісту і соціальних наслідків не наближає нас до розуміння сутності інформаційного суспільства. В науковій літературі розглядається різновид концепції інформаційного суспільства, які узагальнюються назвою «технократичний детермінізм». У цих концепціях технологія розглядається як головний двигун суспільного життя; обсяг технологічних новацій має сприяти соціальним трансформаціям. Зміст цих концепцій піддають критиці, оскільки «технологічний розвиток не має заздалегідь встановлених соціальних ефектів, відносно яких можна передбачити, чи є вони корисними універсально, чи лише для даного випадку. Його можна представити як похідний від самого соціального утворення, включаючи деякі навмисні політичні, економічні й культурні уподобання. Незважаючи на те, що зразки технічного розвитку іноді виявляють себе як «самозростаючі», навіть цей процес не може продовжуватися без зворотного включення людського фактору (Лайон 1988). Ф. Уебстер також іронізує над прямолінійною логікою соціальних теоретиків, які стверджують, що технологічні інновації призвели до соціальних трансформацій (Webster 1995). У такий спосіб, в технократичних концепціях спрощується розуміння процесів соціальних змін.

На особливу увагу в контексті проблематики даного дослідження заслуговує концепція М. Кастельса. У фундаментальній праці «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура» (1996-1998) відомий учений відмічає факт трансформації соціальності в сучасному суспільстві. Кардинальні зміни у сфері матеріального виробництва, а також регіональна культурна специфіка соціальних процесів, обумовлені новими технологіями, лежать в основі переходу від індустріальної до інформаційної економіки, що має справу з продукуванням та обробкою інформації. Сучасний соціум побудовано навколо потоків капіталу, інформації, технологій, організаційної взаємодії. Кожен із потоків руху цих ресурсів організований процесами, в які він включений. Конфігурація технологічної інфраструктури цих процесів стає основою просторової структури соціального життя. У мережевому суспільстві, констатує М. Кастельс, зникають старі форми стратифікації та виникають нові форми нерівності. Група інформаціональних працівників стала ключовою силою соціуму (Castells 1997). Теоретичні результати досліджень ученого визнаються класичними щодо з'ясування сутнісних рис інформаційного суспільства. М. Кастельс використав міждисциплінарні підходи, здійснив багатофакторний аналіз сучасного соціуму, залишаючись у полі соціологічної методології та категоріального апарату. У передмові до українського видання книги «Інформаційне суспільство та держава добробуту» автор визнає, що на початку ХХІ століття у світі почала існувати нова економіка, яка базується на ефективній обробці інформації, на знанні розвитку покоління і на інноваціях у процесах, продуктах та технологіях (Кастельс, Хіманен 2006, 9).

К. Шваб, відомий німецький економіст, також вважає, що комунікації, які забезпечуються цифровими

каналами зв'язку та технологіями програмного забезпечення, принципово змінюють суспільство. Масштаб впливу і швидкість, з якою ці зміни відбуваються, зробили трансформацію, що виявляється зовсім не такою, як будь-яка інша промислова революція в історії людства. Як прогнозує К. Шваб у своїй праці 2016 року видання «Четверта промислова революція», нові технологічні інновації суттєво вплинуть на економіку, бізнес, політику, а також на уряди і країни, суспільство й людину. Найбільший вплив на всі ці галузі зробить надання самостійності, тобто розширення прав та можливостей у взаємодії уряду з громадянами; підприємств із співробітниками; акціонерів із клієнтами; у взаємодії супердержав із невеликими країнами. Прорив у сфері існуючих політичних, економічних та соціальних моделей внаслідок глобальної інформаційної революції винагатиме від осіб, що діють самостійно, визнання себе частиною системи розподіленої влади, що передбачає колективні форми взаємодії (Schwab 2016). У такий спосіб, прогнозування рис майбутнього суспільного життя, що його здійснили М. Кастельс, Ф. Уебстер, Д. Лайон, К. Шваб та інші дослідники, допомагає аналізувати складні феномени сучасної соціокультурної реальності.

Обговорення

Розглянемо позиції деяких українських дослідників щодо визначення сутнісних рис нинішнього суспільства та зіставимо їх із відомими концепціями інформаційного суспільства, запропонованими відомими західними вченими наприкінці ХХ століття.

Як слушно зазначає В. Щербіна, у літературі з філософії та суспільних наук існують чисельні спроби концептуалізації характеру і напрямів суспільних змін. Причини цього науковець вбачає в інтересах різних соціальних суб'єктів. Саме тому «концептуалізація образу суспільства, що виникає, відбувається насамперед шляхом фіксації окремих його сторін у теоретичних образах, які створюються соціальними теоретиками, що уособлюють у своїй діяльності перспективи розгортання нових суб'єктів соціальної взаємодії» (Щербіна 2006). Як відомо, спектр концепцій інформаційного суспільства є широким. У той же час, підкреслює В. Щербіна, в кожній із них фіксується якісно нова роль інформації у процесах суспільної взаємодії останніх десятиріч. Суттєвим є також те, що в суспільстві виникає новий компонент – його можна назвати інфосферою, – який пронизує або ж опосередковує собою усі інші сфери суспільного життя: економіку, культуру, політику, сім'ю, релігію тощо (Щербіна 2006). Дослідник вважає, що саме соціологія здатна створити новий образ нинішнього суспільства. На нашу думку, ступінь філософських узагальнень є незрівняним з іншими дисциплінами. В той же час феномен інформаційного суспільства потребує комплексного дослідження за допомогою специфічних можливостей різних наук – філософії, психології, інформатики, соціології тощо.

Л. Дротянко відмічає, що деякі прогнози західних дослідників, зроблені в 70-х роках ХХ століття стосовно подальшого розвитку суспільства, стали реальністю на початку ХХІ століття. Загалом інформаційне суспільство розуміється як

прогресивний рух історичного розвитку завдяки економічному зростанню. В той же час дослідниця наводить приклади цифрової нерівності в різних сферах життєдіяльності сучасного (капіталістичного) суспільства. Як і всі попередні епохи, інформаційна доба має свої виклики, ризики, негативні тенденції (Дротянко 2021, 19). Отже, суспільство впроваджує ІКТ в усі сфери життя і водночас намагається передбачити, послабити та подолати їхні негативні наслідки.

На думку Н. Кушакової-Костицької, слід відзначити певні ознаки утопічності ідеології інформаційного суспільства, які, насамперед, убачаються в її головному постулаті, відповідно до якого у ньому, завдяки використанню ІКТ, має утворюватися нова парадигма взаємовідносин держави й громадянина. Ми погоджуємось із тим, що така парадигма має ґрунтуватися на принципі комплексного підходу до інтеграції різних галузей знань і сфер діяльності соціуму з урахуванням інтересів особистості, суспільства і держави, що видається логічним на теоретичному рівні, але вбачається а ргіогі неможливим на практиці (Кушакова-Костицька 2019, 68).

У такий спосіб, концепція «інформаційного суспільства» в її сумарному варіанті має утопічні аспекти, що не є новацією в історії філософської думки. Технократизм і сцієнтизм, як способи мислення і світоглядні тренди, наполягали на тому, що наукові знання і техніка здатні вирішити всі проблеми людства. Крім цього, на нашу думку, оптимістичні передбачення майбутнього завжди допомагали людству переживати складні перехідні епохи. Саме тому філософія продовжує вивчати нові характеристики інформаційного суспільства для створення його адекватного образу.

Висновки

Становлення інформаційного суспільства фактично відбувається в усіх країнах, незалежно від рівня економічного та технологічного розвитку. Еволюція ІКТ, їхнє широке використання призводять до інституційних змін у всіх сферах життя людини та соціуму. Формується нова інформаційна економіка, хоча індустріальна сфера залишається такою ж необхідною, як і раніше, адже потреба в матеріальних благах іманентна існуванню людства. Відбувається зміна соціальної структури. Трансформується політика, зокрема здійснюється її віртуалізація. В системі державного управління розвинутих країн впроваджується електронне урядування. Комерціалізуються наука, освіта, мистецтво. Комп'ютерні технології впливають на виробництво і споживання наукового знання. Використання інформаційних технологій збагачує навчальний процес у системі освіти новими методичними засобами.

У такий спосіб, проведене у статті дослідження показало роль теоретичного знання – в даному випадку, концепцій інформаційного суспільства – в упорядкуванні нашого сприйняття дійсності. Ці концепції в їхньому узагальненому вигляді містять теоретичний базис, методологічну і термінологічну основу. Їхні автори передбачили хід історичного розвитку, що дозволяє науковцям і в наш час

осягати таке багатогранне і складне суспільне життя.

На нашу думку, тема дискусій «Прогнози і реальність» у контексті проблематики інформаційного суспільства і далі залишатиметься перспективною і модною. Адже соціум динамічно розвивається, і назва «інформаційне суспільство» розуміється науковцями не тільки як соціальний ідеал, а й як теперішня реальність. До того ж, переосмислення змісту поняття «інформаційне суспільство» дає можливість не лише для створення нарисів сучасного соціуму, але й для більш чіткого окреслення шляхів майбутнього розвитку людства.

Список літератури

1. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: Навч. посібник; упоряд. Віталій Лях. Київ. Либідь, 1996. С. 362-380. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/lajon.html>.
2. Щербіна В. Образи «інформаційного суспільства» як об'єкт соціологічної концептуалізації. URL: <https://bit.ly/3UgcPXG>
3. Кастельс М, Хіманен П. Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель. К.: Ваклер, 2006. 256 с.
4. Кушакова-Костицька Н. Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні : монографія. Київ: Логос, 2019. 346 с.
5. Webster F. Theories of the Information Society. URL: <https://bit.ly/3MiMqqm>
6. Дротянко Л. Цифровий вимір сучасного етапу цивілізаційного розвитку соціуму. Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. Вип. 1(33). 2021. С.16-21.

7. Schwab K. The_Fourth_Industrial_Revolution. URL: <https://bit.ly/3nJ4yiM>

8. Castells M. The Information Age. Economy, Society, and Culture. Volume I. <https://bit.ly/43f4pnK>

References

1. Laion, David. 1996. "Informatsiine suspilstvo: problemy ta iluzii" ["Information society: problems and illusions"]. In *Suchasna zarubizhna sotsialna filozofia, Modern foreign social philosophy*, edited by V. Liakh, 362–380. Kyiv: Lybid. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/lajon.html>.
2. Shcherbina, Viktor. 2006. Obrazy "informatsiinoho suspilstva" yak ob'iekt sotsiologichnoi kontseptualizatsii [Images of an informational society as an object of the sociological conceptualization]. *Ukrainske suspilstvo, Ukrainian society* 5(16): 54–59. <https://bit.ly/3UgcPXG>
3. Kastels, Manuel and Pekka Khimananen. 2006. *Informatsiine suspilstvo ta derzhava dobrobutu. Finska model [The Information Society and Welfare State — The Finnish Model]*. Kyiv: Vakler.
4. Kushakova-Kostytyska, Natalia. 2019. *Filosofsko-pravovi zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini [Philosophical and legal foundations of information society development in Ukraine]*. Kyiv: Lohos.
5. Webster, Frank. 2014. *Theories of the Information Society*. New York: Routledge. <https://bit.ly/3MiMqqm>
6. Drotianko, Liubov. 2021. "Tsyfrovyi vymir suchasnoho etapu tsyvilizatsiinoho rozvytku sotsiumu" ["Digital dimension of current stage of society's civilizational development"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Serii: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies* 1(33): 16–21.
7. Schwab, Klaus. 2016. The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum. <https://bit.ly/3nJ4yiM>
8. Castells, Manuel. 2010. "The Information Age. Economy, Society, and Culture". In *The rise of the network society*, Vol. I. Wiley-Blackwell. <https://bit.ly/43f4pnK>

L. Bronnikova

INFORMATION SOCIETY: FORECASTS OF SOCIAL TRANSFORMATIONS AND REALITY

Introduction. At the end of the XX century, scientists from various countries began to use the name "information society" to define social reality. In the time that has passed since the emergence of the main paradigms of the information society, not all of its characteristics have turned out to be universal. In addition, the features of reality and the ideal are intertwined in ideas about the information society. That is why the new signs of modern social activity require clarification. **The aim of the article** is an attempt to compare the features, characteristics, and phenomena of the modern information society with the image of society that was formed in the last decades of the XX century on the basis of numerical concepts of the information society. **Research methodology** is a complex of philosophical and general scientific methods. The article also uses sociocultural, systemic and synergistic approaches. **Research results.** The information age has become a reality from the project. But scientists continue to compare the forecasts of the authors of the concepts of the information society, created at the end of the XX century, with the characteristics of today's society. Technological changes continue, various spheres of social life are updated - production, everyday life, relations between the state and citizens. Both M. Kastels and K. Schwab note changes in the social sphere at the beginning of the XXI century due to the continuation of the information revolution. **Discussion.** Ukrainian scientists analyze the features of modern society, note the utopian nature of some forecasts regarding future development. They are trying to create an image of the information society. **Conclusions.** The research carried out in the article showed the role of theoretical knowledge – in this case, the concepts of the information society – in organizing our perception of reality. These concepts in their generalized form contain a theoretical basis, a methodological and terminological basis. Their authors predicted the course of historical development, which allows scientists even today to understand such a multifaceted and complex social life. In author's opinion, the topic of discussions "Forecasts and reality" in the context of the problems of the information society will remain promising and fashionable. After all, society is dynamically developing, and the name "information society" is understood by scientists not only as a social ideal, but also as a current reality. In addition, rethinking the meaning of the concept of "information society" provides an opportunity not only to create an outline of the outlines of modern society, but also to more clearly outline the ways of future development of humanity.

Keywords: information, network society, information society, information technologies, technocratic determinism.

УДК 330.3:316.722(045)

Г. М. Клешня

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОРІЧЧЯ В ПОСТМОДЕРНІЙ РЕАЛЬНОСТІ

Національний авіаційний університет

e-mail: svanna@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-6989-6392

Анотація. У статті здійснено соціально-філософський аналіз можливості застосування підходу соціального проектування для реалізації стратегії протидії глобальним викликам людства в постмодерному суспільстві ХХІ сторіччя. Вказано на ігнорування дисбалансу гуманітарного та технократичного в структурі сучасного суспільства, що порушує